Η επανάσταση στη συνείδηση και συνείδηση στην επανάσταση (Σαράντος Καργάκος, Ιστορικός - Συγγραφέας)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 8 Μαρτίου, 2017

Ο άνθρωπος έχει τα γενικά χαρακτηριστικά του είδους του αλλά και τα εντελώς ιδιαίτερα, που τον κάνουν να ξεχωρίζει από κάθε συνάνθρωπό του· είναι μια ατομική αλλά μαζί και μια κοινωνική δομή. Έχει, δηλαδή, την ικανότητα ν' αγωνίζεται για τον εαυτό του αλλά και για όλους. Κατά συνέπεια, είναι ένα ημι-εξειδικευμένο μέλος του συνόλου, που με το μικρό και ίσως ασήμαντο έργο του βοηθά στην ανάπτυξη της κοινωνίας και την επίτευξη επαναστάσεων, που ξεκινούν από ένα απλό συναίσθημα: τη συνείδηση της θέσης του ανθρώπου και της πραγματικής του αξίας. **Όταν ο άνθρωπος συνειδητοποιεί ότι κάποια κατάσταση τον υποβαθμίζει ή τον απανθρωποποιεί, τότε εξεγείρεται και επαναστατεί**. Από την άποψη αυτή το συνειδητοποιημένο άτομο είναι ένα αφυπνισμένο άτομο. Μόνο όπου υπάρχει αφύπνιση, υπάρχει κι επανάσταση.

Επανάσταση είναι η εξέγερση, η διαμαρτυρία, η επιθυμία του ανθρώπου για αλλαγή και μεταβολή. Πολλές φορές, όμως, οι επαναστάσεις βρέθηκαν μπροστά στο βάραθρο της άγνοιας και της λιποψυχίας. Άνθρωποι, χωρίς συνείδηση ιστορικού χρέους, παρασύρθηκαν σε μια στιγμή ενθουσιασμού και συμμετείχαν σ' εκδηλώσεις επαναστατικές, χωρίς να ξέρουν τι ζητούν ή χωρίς να ξέρουν το κόστος μιας τέτοιας συμμετοχής. Έτσι μερικοί από αυτούς θέλησαν να επωφεληθούν και ν' αναρριχηθούν, άλλοι να δώσουν διέξοδο στα άγρια ένστικτά τους κι άλλοι μπροστά στον κίνδυνο εγκατέλειψαν τον αγώνα.

Αλλά και η συνείδηση του ανθρώπου, όταν είναι άγρυπνη κι άκαμπτη, είναι κι αυτή μια μορφή επανάστασης. Είναι η εξέγερση της ψυχής ενάντια στον ψυχρό ορθολογισμό, η φωνή διαμαρτυρίας ενάντια στον εφησυχασμό. Δεν είναι τυχαίο που οι πιο μεγάλες επαναστάσεις ξεκίνησαν και πέτυχαν, γιατί οι επαναστάτες έκριναν με την ψυχή κι όχι με την ψυχρή λογική. Η ψυχρή λογική είναι αποτελεσματική μόνο για συνωμοσίες και δικτατορίες. Όταν, λοιπόν, λείπει η συνείδηση του ιστορικού χρέους, τότε κάθε άλλη εξέγερση μπορεί να θεωρηθεί ένας ιστορικός παροξυσμός αλλ' όχι επανάσταση. Εκεί όπου λείπει η συνείδηση, υπάρχει η άγνοια της πολιτικής αποστολής. Ο άνθρωπος δεν κατανοεί γιατί υπάρχει στη ζωή και δεν αντιδρά στις καταστάσεις που αποφλοιώνουν τη ζωή από το αληθινό νόημά της.

Εκεί όπου δεν υπάρχει συνείδηση, οι άνθρωποι είναι ελάσσονες· εκεί όπου η αξία της

συνείδησης αμφισβητείται δεν υπάρχουν άνθρωποι. Άνθρωπος είναι η συνείδησή του. Όμως **στην εποχή μας παρατηρούμε πως η συνείδηση εξαφανίστηκε**. Τώρα πια οι εξεγέρσεις και οι διαμαρτυρίες έχουν περιοριστεί ή έχουν πάρει έναν απλό οικονομιστικό χαρακτήρα, που βελτιώνει κάποιες οικονομικές απολαβές αλλά δεν απολυτρώνει από άλλου είδους «λαβές» και «λαβίδες». Οι οικονομικές παροχές λειτουργούν σαν ασφαλιστικές δικλείδες, που αποτρέπουν τις μεγάλες εξεγέρσεις, που ενδεχομένως θα προωθούσαν και κάποια ποιοτικά αιτήματα. Κι ακόμα, βλέπουμε καμιά φορά ανθρώπους να επαναστατούν για μια αδικία και μετά ν' αδιαφορούν για την ίδια αδικία, αν ξαναδιαπραχθεί, ή για τη δική τους αδικία, αν, δηλαδή, αδικούν αυτοί. Το μούδιασμα ή η ελαστικοποίηση της συνείδησης είναι μια «μοντέρνα» πρακτική, που κάνει τον άνθρωπο να εξοικειώνεται εύκολα με καταστάσεις, όχι ιδιαίτερα τιμητικές.

Σε μια κοινωνία με νεκρωμένη συνείδηση η επανάσταση αποτελεί παρεκτροπή. Μια δυσαρμονία που ταράζει την ακινησία, η οποία όμως συχνά φέρνει, την ακαθαρσία. Η συνείδηση δίνει κίνηση, πνοή. Κάνει τον άνθρωπο ζωντανό, ώστε ν' αποτελεί ένα «νεωτερισμό» στο κλίμα της απάθειας και της μακαριότητας. Έτσι έρχεται η επανάσταση. Μια επανάσταση, που δεν αναφέρεται αποκλειστικά στα όπλα και στις κοινωνικές ανατροπές αλλ' αφορά και σε θέματα ανθρώπινης ψυχής και ιδιοσυγκρασίας. Αναφερόμαστε, δηλαδή, στην **επανάσταση που γίνεται στον άνθρωπο, για να τον κάνει Άνθρωπο**. Λέμε συχνά «να φτιάξουμε έναν καλύτερο κόσμο» και περιορίζουμε την έννοια «κόσμος» στην υλική του διάσταση. Κόσμος είναι οι άνθρωποι και στ' αρχαία ελληνικά κόσμος σημαίνει ομορφιά. Άρα, η πραγματική, η μεγάλη, η αναμενόμενη επανάσταση είναι η **επανάσταση της ομορφιάς**, που θ' αρχίζει από την ομορφιά της ψυχής.

Η αλλαγή του κάθε ατόμου χωριστά δε συνεπάγεται και αλλαγή της κοινωνίας. Ούτε, όμως, και η επανάσταση των πολλών, αποτελεί επανάσταση όλων, αν τα αιτήματα δεν αφορούν όλους και όλα, αρχίζοντας από τα πιο ταπεινά και φτάνοντας στις πιο υψηλές διεκδικήσεις. Προκειμένου να γίνει μια επανάσταση, η εξέγερση του μεμονωμένου ατόμου είναι μια αναγκαία αλλ' όχι επαρκής συνθήκη. Χρειάζεται ενοποίηση των ανθρώπων και των αιτημάτων τους. Όχι, όμως, μαζοποίηση· απλώς να υπάρχει συνοχή. **Η μαζοποίηση εξαφανίζει τη συνείδηση** και υποβαθμίζει τα αιτήματα. Γιατί τη θέση της συνείδησης παίρνει το αίσθημα της μάζας. Μπορεί βέβαια κι αυτό να είναι μια κινητοποιός δύναμη, όμως έχει σημαντική διαφορά από την υπεύθυνη συνείδηση. Η τελευταία παροτρύνει αλλά και ελέγχει. Το ένστικτο της μάζας είναι παρωθητικό αλλ' όχι ελεγκτικό.

Θα ήταν δύσκολο η εσωτερική αλλαγή, που υπαινιχθήκαμε παραπάνω, να πραγματοποιηθεί στο σύγχρονο άνθρωπο, επειδή δίνει περισσότερη σημασία στο «σύγχρονος» και λιγότερη στο «άνθρωπος». Η μηχανοποίηση, η μαζοποίηση και το καταναλωτικό πνεύμα διαμόρφωσαν μια ισχυρή εσωτερική δομή, που είναι δύσκολο

ν' ανατραπεί. Φυσικά μιλάμε για μια ηθελημένη αλλαγή του τρόπου ζωής και του χαρακτήρα μας κι όχι για την καθημερινή αλλαγή, που υφίσταται με τη μορφή αλλοτρίωσης ο άνθρωπος, ώστε να τείνει να περάσει από το ανθρώπινο στο εξωανθρώπινο και το μηχανικό. **Η σημερινή επανάσταση δεν είναι επανάσταση της ανθρωπιάς**, είναι η «επανάσταση» της επικράτησης των μηχανών, η «επανάσταση της τεχνολογικής δουλείας».

Τίποτα δε γίνεται για την επανάσταση των ανθρώπων ως ψυχικών όντων, γιατί σπανίζουν πια οι αληθινοί άνθρωποι. Οι έντονες προκλήσεις του περιβάλλοντος επιδρούν στον άνθρωπο. Οι συνεχείς πιέσεις τον αλλάζουν. Του δίνουν διαρκώς νέα χαρακτηριστικά μέχρι να επικρατήσει, μετά από μια μακρά εξελικτική διαδικασία ένα νέο είδος ανθρώπου, ο Homo Robato. Κι αυτό θα συμβεί απλώς και μόνο επειδή **δεν τολμά ν' αντισταθεί στο «πεπρωμένο» ή αυτό που του προβάλλεται σαν «πεπρωμένο».** Είναι, αλήθεια, θλιβερό να σκέφτεται κανείς ότι οι μεγάλες επιστημονικές κατακτήσεις επαναφέρουν στη ζωή μας μια νέα μορφή, επιστημονικού αυτή τη φορά, φαταλισμού!

Ως τώρα μελετήσαμε το ενδεχόμενο μιας επανάστασης που «υποκινείται» από τη συνείδηση. Όμως, δεν πρέπει ν' αποκλείουμε κι ένα ενδεχόμενο ακόμη: την αφύπνιση της συνείδησης από μια πιθανή επανάσταση. Το ενδεχόμενο αυτό δεν μπορεί ν' αποκλειστεί από τα παράδοξα της εποχής μας. Ο σημερινός άνθρωπος μπορεί να μην έχει συνείδηση σ' εγρήγορση, είναι όμως ευαίσθητος. Τον έκανε ευαίσθητο η μοναξιά μέσα στο πλήθος, οι εξωτερικές επεμβάσεις που λεηλατούν τον εσωτερικό του κόσμο. Μέσα του συσσωρεύεται ασυναισθήτως μια τεράστιας ισχύος εκρηκτική ύλη. Αν σήμερα – αύριο ένας από τους αστάθμητους παράγοντες, αυτούς που συνηθίζουμε ν' αποκαλούμε «τυχαίους», πυροδοτήσει την ύλη αυτή, τότε ενδεχομένως να βρεθούμε μπροστά σε μια μεγάλη κοινωνική έκρηξη, που θ' αφυπνίσει τη συνείδηση από το λήθαργο της, ώστε να ζητήσει κι αυτή το δικό της ιστορικό μερίδιο.

Μια επανάσταση δεν μπορεί να γίνει από νεκρούς. Οι νεκροί πέθαναν για τη δική τους επανάσταση. Σήμερα, οι άνθρωποι γενικά, αλλά και ειδικότερα οι νέοι, πρέπει ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους. Δεν είναι δυνατό να φεύγουν από την ενεργό ζωή σαν απόμαχοι χωρίς να παλέψουν. Αρχικά, ας το κάνουν για τον εαυτό τους. Μετά για τους απογόνους τους, τέλος για τη συνείδησή τους. Άλλωστε, **μια τέτοια επανάσταση αποτελεί την ασφαλέστερη ζωή ακόμη και μετά το θάνατο** . Η υποταγή είναι ο ασφαλέστερος θάνατος στη ζωή αλλά και της ίδιας της ζωής.

(14 Μαρτίου 1987)

(Από το βιβλίο του Σαράντου Ι. Καργάκου: «Προβληματισμοί – ένας διάλογος με τους νέους.» Τόμος Ε΄, GUTENBERG – ΑΘΗΝΑ 1997)

(Πηγή ηλ. κειμένου: orp.gr)